

หน่วยที่ 9 สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น

ปรีวัฒน์ ช่างคิด
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น
วิทยาลัยชุมชนระนอง

แผนการสอนประจำหน่วย

หน่วยที่ 9 สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น

เค้าโครงเนื้อหา

- 9.1 ความหมายของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น
- 9.2 การจัดระเบียบทางสังคม
- 9.3 การขัดเกลาทางสังคม
- 9.4 สถาบันทางสังคม
- 9.5 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
- 9.6 สังคมและวัฒนธรรมจังหวัดระนอง
- 9.7 สรุป

แนวคิด

สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น หมายถึง วิถีชีวิตและการแสดงออกของผู้คนจนกลายเป็นแบบแผนของการปฏิบัติ และสืบทอดไปยังรุ่นต่อรุ่นในพื้นที่หนึ่ง ๆ ภายใต้บริบทของพื้นที่นั้น ๆ โดยยึดโยงกับกลุ่มคนหรือองค์การทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เกิดจากการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม สถานภาพ บทบาท และความสัมพันธ์ทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคม (socialization) หมายถึง กระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มคนได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและกฎระเบียบทางสังคมให้แก่ลูกหลานได้เรียนรู้ เพื่อให้แสดงพฤติกรรมเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับความหวังของสังคม สามารถทำได้ 2 ทาง คือ การขัดเกลาทางสังคมโดยตรง และการขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม การขัดเกลาทางสังคมมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 4 ประการ คือ (1) การปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน (2) การสร้างแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นในชีวิต (3) การสอนให้รู้จักบทบาททางสังคม และ(4) ทำให้เกิดทักษะและความชำนาญในด้านต่าง ๆ โดยองค์การที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม ประกอบด้วย ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชน เป็นต้น

สถาบันทางสังคมถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมที่มีความจำเป็น มีบทบาทเปลี่ยนแปลงตามบริบทของพื้นที่และยุคสมัย สถาบันสังคม คือ แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานของสังคมที่มีเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม และมีหน้าที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้ องค์ประกอบของสถาบันสังคมมี 4 ประการ ดังนี้ (1) แบบแผนพฤติกรรม (2) มาตรฐานของสังคม (3) ปัญหาพื้นฐาน และ(4) หน้าที่ของสังคม สถาบันสังคมมีลักษณะสำคัญหลายประการ คือ มีความแท้จริง

ภายนอก มีภาวะวัตถุวิสัย มีอำนาจบังคับ มีอำนาจทางศีลธรรม และมีความเป็นประวัติศาสตร์ โดยทั่วไปสังคมต่าง ๆ จะมีสถาบันพื้นฐานสำคัญ 5 สถาบัน ได้แก่ (1) สถาบันครอบครัว (2) สถาบันการเมืองการปกครอง (3) สถาบันเศรษฐกิจ (4) สถาบันการศึกษา และ(5) สถาบันศาสนา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมซึ่งโครงสร้างสังคมคือรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น การสังคมนิยมทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงแบบอิสระ (2) การนำเปลี่ยนแปลง (3) การวางแผนการเปลี่ยนแปลง และ(4) การบังคับเปลี่ยนแปลง สังคมและวัฒนธรรมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมไร้พรมแดนมากยิ่งขึ้น ลักษณะสังคมมุ่งไปสู่สังคมยุคหลังสมัยใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง

จังหวัดระนองมีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่น กล่าวคือ เป็นเมืองชายแดนมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเมียนมา ได้ชื่อว่าเมืองฝนแปดแดดสี่ เนื่องจากตั้งอยู่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันตก ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้อย่างเต็มที่ จึงมีฝนตกชุกหนาแน่นกว่าจังหวัดอื่น ๆ และตกเกือบตลอดปี มีความหลากหลายของผู้คนทั้งคนจีน คนไทย คนเมียนมา และกลุ่มอื่น ๆ และเป็นเมืองที่มีประวัติอันยาวนาน ระนองจึงมีมรดกทางวัฒนธรรมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Knowledge) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible cultural heritage) ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ และสมควรจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาหน่วยนี้จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นได้
2. เปรียบเทียบความแตกต่างของการจัดระเบียบทางสังคมแต่ละประเภทได้
3. เสนอแนะแนวทางการการขัดเกลาทางสังคมที่สอดคล้องกับพื้นที่ได้
4. ระบุบทบาทหน้าที่ของสถาบันทางสังคมแต่ละรูปแบบได้
5. อธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้
6. วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดระนองได้

วิธีสอน

1. การบรรยาย
2. การอภิปราย/การสัมมนา
3. การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง
4. การศึกษารายกรณี

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การศึกษาเอกสารประกอบการสอนหน่วยที่ 9 สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น
2. แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 3 กลุ่ม เท่า ๆ กัน โดยแต่ละกลุ่มลงพื้นที่เพื่อศึกษาสังคมและวัฒนธรรมที่สนใจและรวบรวมประเด็นสำหรับแลกเปลี่ยนในชั้นเรียน
3. แต่ละกลุ่มนำประเด็นสำคัญที่ได้จากการลงพื้นที่มาอภิปราย/สัมมนาร่วมกันภายในกลุ่ม และนำเสนอหน้าชั้นเรียน
4. ผู้สอนอธิบายประเด็นต่าง ๆ เพิ่มเติมที่เชื่อมโยงกับแนวคิด/ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอภิปรายบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อประเด็นที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ
5. ผู้สอนสรุปผลการจัดการเรียนการสอน พร้อมชี้ให้เห็นประโยชน์และแนวทางการนำองค์ความรู้ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นไปใช้ในชีวิตประจำวัน
6. ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดและแบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. โปรแกรมนำเสนองาน (power point) สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น
3. แบบฝึกหัดประจำหน่วย
4. แบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย

การประเมินผล

1. สังเกตและบันทึกผลการจากพฤติกรรมความสนใจและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การทำกิจกรรมกลุ่ม การตอบคำถามขณะที่มีการอภิปรายและซักถาม
2. รายงานผลการสัมมนา
3. แบบฝึกหัดประจำหน่วย
4. แบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย
5. ประเมินผลจากการสอบกลางภาคเรียนและปลายภาคเรียน

9.1 ความหมายของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น

การทำความเข้าใจความหมายของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องเข้าใจคำหรือวลีที่อยู่ภายใต้ “สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น” ก่อนเพราะแต่ละคำหรือวลีที่ประกอบกันมีความหมายเฉพาะอยู่แล้ว ดังนี้

9.1.1 ความหมายของสังคม

สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน (ไพฑูริย์ มีกุล, 2558: 1-6) กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันมีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน โดยยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน เพื่อตอบสนองความต้องการและผลประโยชน์นานาประการในการดำรงชีวิตร่วมกัน (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553: 46) อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน มีการปฏิสัมพันธ์กัน โดยอยู่ภายใต้วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่มีอยู่ร่วมกัน รวมถึงอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองเดียวกัน และสมาชิกสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างอิสระจากบุคคลที่อยู่ในอาณาเขตอื่น (ธีราพร ทวีธรรมเจริญ, 2550: 116) การรวมตัวเฉย ๆ ย่อมไม่ก่อให้เกิดกลุ่มสังคมขึ้น กลุ่มสังคมจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กัน และมีสำนึกในความสัมพันธ์นั้น ๆ แยกออกจากกลุ่มอื่น ๆ (ปรีชา คุณินทร์พันธุ์, 2553: 79)

กล่าวได้ว่า สังคมคือกลุ่มของคนหมายถึงคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ดังนั้นคำว่าสังคมจึงมีองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ คน พื้นที่ และปฏิสัมพันธ์

9.1.2 ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมคือสิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อนซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม ศีลธรรม กฎหมาย และความสามารถอื่น ๆ รวมทั้งอุปนิสัยต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้มาโดยการเรียนรู้จากการเป็นสมาชิกของสังคม (Edward B. Tylor อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2557: 71) วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกสังคมนับตั้งแต่ปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรค อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ แบบแผนการอยู่ร่วมกันในครอบครัว เครือญาติ และกลุ่มเพื่อนบ้าน ตลอดจนจนความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ ล้วนเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรมเมืองหรือวัฒนธรรมชนบทย่อมมีลักษณะพื้นฐานสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้ (1) วัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมของความคิด โลกทัศน์ ค่านิยมของสังคม และเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม (2) วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม (3) วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (4) วัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ และ(5) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง (ไพฑูริย์ มีกุล, 2558: 1-8) วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและ/หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน (อมรา พงศาพิชญ์, 2553: 25) สำหรับความหมาย

ของวัฒนธรรมที่สังคมไทยนำมาใช้อยู่ทุกวันนี้จะออกมาในรูปของความดีงาม (นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ, 2550: 36)

จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (2550: 17 - 18) ระบุคำจำกัดความของวัฒนธรรมจากมุมมองทางสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

(1) ด้านพฤติกรรมศาสตร์ (Behaviorist Definition) สนใจรูปแบบของพฤติกรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมหนึ่ง ๆ

(2) ด้านโครงสร้างหน้าที่ (Functionalist Definition) สนใจว่าอะไรคือหน้าที่ของรูปแบบพฤติกรรมในสังคมนั้น ๆ เช่น การไหว้ ไม่ใช่แค่การทักทาย แต่เป็นการบอกถึงการแบ่งลำดับชั้นทางสังคม หรือเรื่องการคลุมถุงชนเกิดจากการปฏิบัติกันมาในสมัยโบราณ การใช้อำนาจตัดสินใจของผู้มีอำนาจ อาศัยความใกล้ชิดของเครือญาติ ชายหญิงอาจไม่มีโอกาสได้พบพูดคุยเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็นค่านิยมของคนในสังคม และการเลี้ยงดูบุตรหลานให้เชื่อถือและปฏิบัติตามคำสอนของบิดามารดา

(3) ด้านพุทธิวิสัยหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Definition) สนใจการตีความของสังคมหนึ่ง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของพุทธศาสนา หรือการสวดมนต์ก่อนรับประทานอาหารของศาสนาคริสต์

(4) ด้านสัญลักษณ์ (Symbolic Definition) สนใจการบริโภคนัยของสัญลักษณ์ในสังคมคือเรื่องของความหมาย ประสบการณ์ และความจริงที่รับรู้ของคนในสังคมหนึ่ง ๆ เช่น การใช้ของแบรนด์เนมจากฝั่งตะวันตกที่แสดงรสนิยม ชนชั้นทางสังคม ศักดิ์ศรีและหน้าตา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมคือชีวิตและจิตวิญญาณของผู้คนที่เกิดจากการเรียนรู้ในฐานะสมาชิกของสังคมภายใต้สภาพแวดล้อมนั้น ๆ โดยแสดงออกมาจนกลายเป็นสิ่งปกติและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

9.1.3 ความหมายของชุมชน

คำว่าชุมชน ตรงกับคำว่า Community ในอังกฤษเป็นคำที่มีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางและใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไป จึงมีอาจกล่าวได้ว่า ชุมชน เป็นคำที่มีความหมายแน่นอนตายตัวเพียงประการเดียว และถ้ามองโดยรวมจะเห็นว่า มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือหรือกระแสของของสังคม แต่ถ้าพิจารณาอย่างทอ่งแท้ จะพบว่า บรรดานักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้ที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ล้วนต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้ทัศนคติ และหรือผลประโยชน์ของตน ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะล้วนมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ความเป็นชุมชนนั้นเน้นเรื่องของความสัมพันธ์และความเกาะเกี่ยวกันของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่าง ๆ (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2548: 58)

ชุมชน (Community) หมายถึง องค์การสังคมประเภทที่มีที่ตั้งเป็นหลักแหล่งอยู่แห่งใดแห่งหนึ่ง ชุมชนแต่ละแห่งมักจะสนองความจำเป็นเบื้องต้น (basic needs) ของคนในชุมชนได้ ชุมชนมีขนาดต่างกันบางแห่งเป็นหมู่บ้าน (village) ชนบทมีไม่กี่หลังคาเรือน บางแห่ง

ในเมืองมีครอบครัวเป็นร้อยเป็นพัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549: 72) มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน (สนธยา พลศรี, 2547: 22)

กล่าวโดยสรุป ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์และพึ่งพากัน มีกระบวนการเรียนรู้ในการดำรงจนเกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมร่วมกันตามปัจจัยแวดล้อม และสามารถปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

9.1.4 ความหมายของท้องถิ่น

คำว่า ท้องถิ่น คนทั่วไปมักหมายถึงพื้นที่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ และชุมชนดังกล่าวมีการจัดโครงสร้างระบบการปกครองอย่างเป็นทางการ ซึ่งได้แก่หน่วยการปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ สะท้อนความหมายของคำว่าท้องถิ่น 2 ลักษณะ ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553: 30)

ลักษณะที่หนึ่ง ท้องถิ่นในลักษณะพื้นที่ของชุมชนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งปฏิสัมพันธ์ไม่เกิดขึ้นเพียงเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ด้วย ดังนั้น ท้องถิ่นในลักษณะนี้จึงยึดโดยเอาคนในชุมชนให้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่คนเหล่านั้นอาศัยอยู่ด้วย

ลักษณะที่สอง เป็นลักษณะที่เป็นผลพวงมาจากการแรก กล่าวคือ เมื่อคนกับพื้นที่มีความสัมพันธ์กันจนกลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เป็นระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน และรวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่ของตนให้มีความเจริญและเป็นที่อยู่ของคนในชุมชนได้ต่อไป เพื่อให้การจัดระเบียบดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและให้คนในชุมชนหรือพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนหรือพื้นที่ของตน จำเป็นต้องมีการจัดระบบการปกครอง ซึ่งก็คือหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั่นเอง

การปกครองท้องถิ่น คือ การให้ราษฎรมีอำนาจในการปกครองตนเอง ตัดสินใจเลือกผู้บริหารท้องถิ่นของตนเองและตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะของท้องถิ่นด้วยตนเอง (สนธิ จรอนันต์, 2549: 5) เป็นระบบบริหารและจัดการสาธารณะและทรัพยากรต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่หนึ่งภายในรัฐหนึ่ง มีขอบเขตชัดเจน มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีโครงสร้างด้านอำนาจและหน้าที่กำหนดโดยกฎหมายทั่วไป และ/หรือกฎหมายพิเศษ (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2550: 27)

จากความหมายที่นักวิชาการกล่าวไว้ จะเห็นว่านัยยะของคำว่าท้องถิ่นจะให้ความสำคัญลักษณะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีความอิสระการบริหารภายใต้กฎระเบียบในการจัดบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ภายในเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ และบริหารโดยคนในท้องถิ่น

9.1.5 ความหมายของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น

หากพิจารณาความหมายของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นจะเห็นว่า หมายถึงวิถีชีวิตและการแสดงออกของผู้คนจนกลายเป็นแบบแผนของการปฏิบัติ และสามารถสืบทอดไปยังรุ่น

ต่อรุ่นในพื้นที่หนึ่ง ๆ ภายใต้บริบทของพื้นที่นั้น ๆ และยึดโยงกับกลุ่มคนหรือองค์กรทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นในแง่ของการเป็นตัวแทนชุมชนที่เป็นทางการทำหน้าที่อนุรักษ์สิ่งดีงามไว้และรวมถึงการดูแลสังคมทั่ว ๆ ไป

9.2 การจัดระเบียบทางสังคม

มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใดก็ตามจะต้องมีกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบอะไรบ้างอย่างในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสังคมจะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้นทุกสังคมจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบขึ้นไม่มากก็น้อย โดยปกติสังคมจะมีการจัดระเบียบทางสังคมหลักใหญ่ ๆ ที่คล้ายคลึงกันแต่อาจมีส่วนปลีกย่อยบางอย่างที่ต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละสังคม (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2557: 45 - 46)

9.2.1 ความหมายการจัดระเบียบสังคม

การจัดระเบียบทางสังคม (social organization) หรือระเบียบทางสังคม (social order) หรือโครงสร้างทางสังคม (social structure) เป็นคำที่นักสังคมวิทยา มักใช้แทนในความหมายทำนองเดียวกัน หมายถึง แบบแผนหรือกฎเกณฑ์ทั้งหลายอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างบุคคลและกลุ่ม (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2549: 32) การจัดระเบียบทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมปรากฏการณ์สังคมหลายอย่าง เริ่มจากการจัดให้มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ หลากอย่าง เพื่อให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน (งามพิศ สัตย์สงวน, 2553: 62) ใช้เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตร่วมกันเพื่อความสงบสุขของสมาชิกและสังคม (สนธยา พลศรี, 2545: 118)

กล่าวโดยสรุป การจัดระเบียบทางสังคมเป็นความพยายามกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน กลุ่มคนเพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งความสัมพันธ์มีความหลากหลายและซับซ้อน ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ทางสังคมมีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

9.2.2 ประเภทของการจัดระเบียบสังคม

การจัดระเบียบทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

(1) บรรทัดฐานทางสังคม (social norms) หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผนพฤติกรรม หรือค่านิยมที่สังคมกำหนดให้บุคคลยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน บรรทัดฐานจึงเป็นแบบแผนความประพฤติร่วมกันของสมาชิกในสังคมนั้นเอง สังคม (สนธยา พลศรี, 2545: 119) บรรทัดฐานทางสังคม ประกอบด้วย วิถีประชา จารีต กฎหมาย และบรรทัดฐานอื่น ๆ ดังนี้

วิถีประชา เป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันซึ่งสืบต่อกันมาจากรุ่นก่อน ๆ จนเกิดความเคยชินหรือกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีของสังคม ผู้ไม่ปฏิบัติจะได้รับโทษทางสังคมน้อย เช่น ถูกนินทา ว่ากล่าวตักเตือน เป็นต้น วิถีประชามีหลายประเภท เช่น งานพิธี สมัยนิยม และมารยาททางสังคม

จารีต เป็นกฎศีลธรรมที่บุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติ จัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความถูกต้อง - ผิด ความดี - ความชั่ว อันเป็นเรื่องของศีลธรรมจรรยาและจริยธรรม การละเมิดจารีตถือเป็นการกระทำผิดทางศีลธรรมและถูกต่อต้านจากสมาชิกในสังคม จารีตมีลักษณะที่เป็นทั้งข้อบังคับให้กระทำและข้อห้าม การละเมิดจารีตจะถูกลงโทษทางสังคมรุนแรงกว่าการละเมิดวิถีประชา จารีตมีลักษณะแตกต่างกันของแต่ละสังคม แต่เหมือนกันตรงที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ

กฎหมาย เป็นบรรทัดฐานที่กำหนดขึ้นอย่างชัดเจนอย่างมีระเบียบแบบแผนในรูปแบบของข้อบังคับที่ใช้กับสมาชิกทุกคน กฎหมายเกิดจากจารีต ขนบธรรมเนียม และประเพณีต่าง ๆ ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับโทษหนักเบาตามกำหนดในบทบัญญัติ

บรรทัดฐานอื่น ๆ นอกจากบรรทัดฐานหลักของสังคม ได้แก่ วิถีประชา จารีต และกฎหมายแล้ว ยังมีบรรทัดฐานอื่น ๆ อีก คือ สมัยนิยม ความนิยมชั่วคราว ความคลั่งไคล้ พิธีกรรม งานพิธี และมารยาททางสังคม (งามพิศ สัตย์สงวน, 2553: 66)

(2) สถานภาพ (status) หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลในสังคมหรือในกลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม บุคคลทุกคนย่อมมีตำแหน่งต่างกัน ตำแหน่งเป็นสิ่งที่สังคมหนึ่ง ๆ กำหนดขึ้นสำหรับแจกแจงหน้าที่ความรับผิดชอบและสิทธิต่าง ๆ แก่สมาชิก กล่าวได้ว่าสถานภาพคือตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม สถานภาพเป็นโครงสร้างสังคมที่ค่อนข้างคงที่ แม้อันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก สถานภาพที่สำคัญจำเป็นต่อระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมต้องคงอยู่อย่างมั่นคง เช่น สถานภาพเกี่ยวกับครอบครัว (พ่อ แม่ ลูก สามี ภรรยา ญาติพี่น้อง) เป็นต้น (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2549: 36) สถานภาพแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด และสถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถ (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553: 88)

(3) บทบาท (role) หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่เป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของตนตามสถานภาพที่ปรากฏในสังคม (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553: 78) บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย (สนธยา พลศรี, 2545: 125) สถานภาพและบทบาทมีความสัมพันธ์กันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะบทบาทของแต่ละคนย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพด้วย

(4) ความสัมพันธ์ทางสังคม ลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมมีความหลากหลายและซับซ้อน จำเป็นต้องแยกออกมาศึกษาในแง่มุมและมิติต่าง ๆ แต่ความสัมพันธ์ทางสังคมมีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา จึงต้องอาศัยการพิจารณาแยแ่งแง่มุมและมิติออกเป็นระดับนามธรรมที่แตกต่างกันอีก ระดับนามธรรมนี้จะช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาได้ เพราะมีลักษณะที่สำคัญคือ ระดับความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ใช่ระดับทางภูมิศาสตร์ และระดับความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงนามธรรมต่าง ๆ ดังนี้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2562: 73 - 76)

ระดับความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ใช่ระดับทางภูมิศาสตร์ เช่น ระดับหมู่บ้าน หรือระดับประเทศ อาจแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับแรก ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงหน้าที่ ประกอบด้วย ลักษณะความสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการทางเทคนิค และการจัดการทางองค์กรสังคม เช่น รูปแบบการจ้างแรงงานแบบ ต่าง ๆ

ระดับที่สอง ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงโครงสร้าง ประกอบด้วย ลักษณะความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่าง ๆ กัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับลูกจ้าง ระหว่างโสเภณีเด็กสาวเข้ากับผู้ใช้บริการชาวอาหรับ และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อยในสังคมกับอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจภายนอก เช่น การขัดกันระหว่างประเพณีท้องถิ่นกับกฎหมายของรัฐ

ระดับที่สาม ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงกระบวนการ ประกอบด้วย อุดมการณ์อำนาจที่กำหนดความหมายในสังคม เช่น ความเป็นชายและหญิง ความเสมอภาคและการพัฒนาที่เป็นธรรม และพลังของการเปลี่ยนแปลง เช่น ระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ระบบอุปถัมภ์และการผลิตเชิงพาณิชย์ เป็นต้น

ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงนามธรรมต่าง ๆ จะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนที่มีอิทธิพลต่อกันและกันในแง่ของการกำหนดความเป็นไป ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบวิภาษวิธี หมายถึงความสัมพันธ์ที่อาจจะมีอิทธิพลในทำนองเป็นเงื่อนไขของความสัมพันธ์ต่างระดับกัน และความสัมพันธ์ที่อาจขัดแย้งกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ได้เช่นกัน ความสัมพันธ์ในระดับต่ำกว่าจะเป็นเงื่อนไขของความสัมพันธ์ในระดับสูงกว่า เช่น หากไม่มีการจ้างแรงงานก็จะไม่นำไปสู่การสะสมทุนในระบบทุนนิยม หรือการเอาเปรียบแรงงานสตรีราคาถูกเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสะสมทุน ส่วนความสัมพันธ์ระดับสูงกว่าจะเป็นตัวกำหนดหรือให้ความหมายแก่ความสัมพันธ์ในระดับต่ำกว่า ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ในระดับสูงเป็นความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงยาก อาจต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ส่วนความสัมพันธ์ในระดับล่างนั้นเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วกว่า

จะเห็นได้ว่า การจัดระเบียบทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ (1) บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย วิธีประชา จารีต กฎหมาย และบรรทัดฐานอื่น ๆ (2) สถานภาพ หมายถึงตำแหน่งของบุคคลในสังคมหรือในกลุ่ม (3) บทบาท หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะ และ(4) ความสัมพันธ์ทางสังคม มีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

9.3 การขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม นอกจากความจำเป็นด้านการอบรมสั่งสอนเพื่อให้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขแล้ว มนุษย์ยังมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการที่ทำให้ต้องอาศัยการอยู่รวมกัน คือ (1) เกิดจากมนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณแต่มีแรงผลักดันในการบำบัดความต้องการทางกายภาพ (2) เนื่องจากลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์

ในวัยเยาว์ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นเป็นเวลานาน (3) การที่มนุษย์มีความสามารถในการคิดค้นประดิษฐ์และใช้ภาษาในการสื่อสาร และ(4) เกิดจากความสามารถในการเรียนรู้ของมนุษย์ (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556: 165)

9.3.1 ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคม (socialization) หมายถึง กระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มคนได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและกฎระเบียบทางสังคมให้แก่ลูกหลานได้เรียนรู้ เพื่อให้แสดงพฤติกรรมไปในแนวทางที่สอดคล้องกับความหวังของสังคม และเป็นกระบวนการที่บุคคลจะต้องเรียนรู้ต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553: 92) และเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะได้พัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย (สุพัตรา สุภาพ, 2553: 38)

การขัดเกลาทางสังคม มีความหมาย 2 นัย คือ (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2549: 43)

(1) การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเหตุที่มนุษย์ทุกคนไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น การใช้ภาษาพูด การอ่านหนังสือ มารยาททางสังคม หรือระเบียบประเพณีต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรม และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ เช่น การได้รับการแนะนำสั่งสอนเรื่องภาษา ทำให้มนุษย์สามารถพูดภาษาติดต่อกันได้

(2) การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมากกว่าสภาพทางธรรมชาติ เช่น เด็กไทยทั่วไปจะมีลักษณะรูปร่างหน้าตาคล้ายกันแต่การแสดงออกไม่เหมือนกันทุกคน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มคนได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและกฎระเบียบทางสังคมให้แก่ลูกหลานได้เรียนรู้ และเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมด้วย

9.3.2 ประเภทของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมสามารถทำได้ 2 ทาง คือ (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2549: 43 - 44)

(1) การขัดเกลาทางสังคมโดยทางตรง เช่น การที่พ่อแม่ฝึกอบรมเด็กให้รู้จักพูด รู้จักกิริยามารยาททางสังคม ครูอาจารย์สอนหนังสือนักเรียนและนักศึกษาให้มีศิลปะและวิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งให้ทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดี เป็นต้น

(2) การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การเข้าฟังอภิปราย ฟังปาฐกถา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ การอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ และภาพยนตร์ก็เป็นหนทางที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระเบียบต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนี้การเข้า

กลุ่มกับเพื่อนฝูงทั้งในที่ทำงานและในสถานศึกษา ล้วนช่วยให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพได้ทั้งสิ้น

ปัจจุบันการสื่อสารสะดวกรวดเร็ว ทำให้เกิดการกระบวนกรถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลสำคัญต่อการขัดเกลาทางสังคม ดังนั้น บุคลิกภาพและพฤติกรรมของบุคคลในสังคมจึงมีความหลากหลายซึ่งอาจไม่เป็นไปตามความคาดหวังและบรรทัดฐานที่สังคมนั้น ๆ เชื่อถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม การขัดเกลาทางสังคมในยุคปัจจุบันจึงมีความหลากหลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม

9.3.3 จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 4 ประการ คือ (จางง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2549: 44; พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553: 97 – 99; สุพัตรา สุภาพ, 2553: 38 - 39)

(1) การปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน เป็นการฝึกความอดทนอดกลั้นที่จะทำตามความพอใจของตนเองเพื่อให้เกิดลักษณะนิสัยถาวรในตัวบุคคล เช่น รู้จักใช้ห้องน้ำ รู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

(2) สร้างแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นในชีวิต ความมุ่งมั่นช่วยให้บุคคลมีกำลังใจทำตามระเบียบวินัยต่าง ๆ ความมีวินัยปกติเป็นเรื่องขมขื่นและบางทีไม่น่าเพลิดเพลิน การสร้างแรงบันดาลใจจะทำให้รู้สึกอยู่ในระเบียบวินัยง่ายและมีความหมายมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อลบล้างความคิดที่จะแสวงหาความพอใจชนิดทันทีทันใด กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นแรงบันดาลใจให้บุคคลหลายอย่าง เช่น บางคนมีความคาดหวังในชีวิตที่จะฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีและศึกษาจนวิจัยจนเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งความสำเร็จในชีวิตของบุคคลโดยทั่วไปเกิดจากแรงบันดาลใจทั้งสิ้น

(3) สอนให้รู้จักบทบาททางสังคม การแสดงบทบาททางสังคมได้อย่างเหมาะสม จะทำให้ความสัมพันธ์ในสังคมเป็นไปโดยราบรื่น เช่น บางคนเป็นครู บางคนเป็นทหาร บางคนเป็นนักเรียน แต่ละตำแหน่งมีบทบาทกำหนดไว้โดยเฉพาะ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมช่วยให้มนุษย์เรียนรู้และทำตามบทบาทของตน

(4) ทำให้เกิดทักษะและความชำนาญในด้านต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมเป็นการเตรียมบุคคลให้มีความชำนาญเฉพาะอย่าง เช่น การประกอบอาหาร การเป็นแพทย์ วิศวกร ครู อาจารย์ เป็นต้น ทักษะและความชำนาญเฉพาะอย่างของบุคคลเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

กล่าวโดยสรุป จุดมุ่งหมายสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมประกอบด้วย 4 ประการ คือ การปลูกฝังระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน สร้างแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นในชีวิต สอนให้รู้จักบทบาททางสังคม และทำให้เกิดทักษะและความชำนาญในด้านต่าง ๆ

9.3.4 องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

องค์กรที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม ประกอบด้วย (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2549: 47 - 49; พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553: 99 - 103)

(1) ครอบครัว เป็นตัวแทนสำคัญที่สุดในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม เพราะเป็นสถาบันแรกที่ได้แก่การอบรมสั่งสอนและจะมีความผูกพันทางสายโลหิตอย่างลึกซึ้งซึ่งจะมีผลทางอารมณ์ ความประพฤติ เจตคติ ตลอดจนบุคลิกภาพของบุคคลมากที่สุด เช่น พ่อแม่สั่งสอนให้ลูกเป็นคนกตัญญู เป็นต้น บ้าน จึงเป็นศูนย์กลางของการขัดเกลาทางสังคมโดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้

(2) สถานศึกษา เปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองเป็นตัวแทนสังคมที่ทำหน้าที่โดยตรงในการขัดเกลาสมาชิกตั้งแต่ในวัยเด็กจนถึง ผู้ใหญ่ โดยอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ของสังคม ตลอดจนค่านิยม และทักษะอันจำเป็นให้แก่สมาชิกในสังคม สิ่งที่ครอบครัวคาดหวังว่าบุตรหลานจะได้รับจากสถาบันการศึกษา คือ วุฒิ การศึกษา และจริยศึกษา สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพทั้งทางตรงและทางอ้อม

(3) กลุ่มเพื่อน เป็นตัวแทนที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมอีกหน่วยหนึ่ง การที่บุคคลจะคบกันเป็นเพื่อนต้องมีความสนใจที่คล้าย ๆ กัน โดยกลุ่มแต่ละกลุ่มย่อมมีระเบียบ ความเชื่อและค่านิยมเฉพาะกลุ่มตนเองซึ่งอาจแตกต่างกันออกไปตามลักษณะกลุ่ม เช่น การแต่งกาย กลุ่มเดียวกันก็จะแต่งกายคล้าย ๆ กัน ดังนั้น จึงเกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการเกิดขึ้น

(4) กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ จะมีคุณค่าหรือระเบียบกฎเกณฑ์ของแต่ละอาชีพ บุคคลที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานใดก็ได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากหน่วยงานนั้น บุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ จึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกันออกไป เช่น อาชีพครูจะทำตัวเรียบร้อยเฉพาะอยู่ในห้องเรียนไม่ได้ แม้อยู่นอกห้องเรียนก็ต้องทำตัวเป็นพลเมืองดีเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ศิษย์ เป็นต้น

(5) สถาบันศาสนา เป็นตัวแทนในการขัดเกลาจิตใจของคนในสังคมยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรม และความประพฤติในทางที่ถูกที่ควรโดยศาสนาจะมีอิทธิพลทางจิตใจต่อบุคคลในการสร้างบุคลิกภาพเป็นอย่างมาก

(6) สื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารของสมาชิกในสังคมมีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ แบบแผน การประพฤติปฏิบัติ อิทธิพลของสื่อมวลชนมีมาน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับทางเลือกบริโภคสื่อ รวมถึงการใช้วิจารณญาณ และภูมิหลังของแต่ละบุคคล

กล่าวโดยสรุป องค์กรที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม ประกอบด้วย ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชน

9.4 สถาบันทางสังคม

สถาบันทางสังคมถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมที่มีความจำเป็น มีบทบาทเปลี่ยนแปลงตามบริบทของพื้นที่และยุคสมัย การทำความเข้าใจสถาบันทางสังคมจึงต้องอาศัยความรู้เบื้องต้น ดังนี้

9.4.1 ความหมาย

สถาบันสังคม คือ แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานของสังคมที่มีเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม และมีหน้าที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้ องค์ประกอบของสถาบันสังคมมี 4 ประการ ดังนี้ (1) แบบแผนพฤติกรรม (2) มาตรฐานของสังคม (3) ปัญหาพื้นฐาน และ(4) หน้าที่ของสังคม (นิเทศ ดินนะกุล, 2553: 105) สถาบันสังคม หมายความว่า แหล่งรวมของชุดบรรทัดฐานซึ่งกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ช่วยให้ผู้เกิดพฤติกรรมที่แน่นอนสามารถทำนายได้ (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556: 167)

สำเร็จ แก้วเรืองฤทธิ์ (2551: 81) สรุปความหมายของสถาบันทางสังคมไว้ว่า คือวิถีทางปฏิบัติซึ่งจัดขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปและเป็นทางการ สถาบันอาจหมายถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ การกระทำของมนุษย์ทุกชนิดถ้ามีการกระทำซ้ำ ๆ จนเกิดเป็นแบบฉบับของการกระทำขึ้นก็กลายเป็นสถาบัน โดยสถาบันทางสังคมจะประกอบด้วย ลักษณะ เหตุผล และหน้าที่อย่างน้อย 4 ประการคือ (1) แบบแผนที่ปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป (2) เป็นมาตรฐานของสังคมในการปฏิบัติ (3) เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม และ(4) มีหน้าที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่

จะเห็นได้ว่า สถาบันทางสังคมเป็นผลผลิตของการอยู่ร่วมกันของผู้คน ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ ภายใต้แบบแผนและวิถีปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ

9.4.2 ลักษณะของสถาบันทางสังคม

สถาบันสังคมมีลักษณะสำคัญหลายประการ คือ (นิเทศ ดินนะกุล, 2553: 108)

(1) ความแท้จริงภายนอก (External Reality) หมายความว่า สถาบันสังคมเป็นสิ่งที่อยู่นอกตัวมนุษย์ มันจึงมีลักษณะเปรียบได้กับสิ่งของต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ โทรศัพท์ บ้าน เป็นต้น เพราะมันเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์

(2) ภาวะวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายความว่า สถาบันสังคมเป็นเกณฑ์กลางที่ยอมรับกันทั่วไป โดยประชากรจำนวนมากของสังคมว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมดีงาม จึงสมควรยึดไว้เป็นหลักในการปฏิบัติ

(3) อำนาจบังคับ (Coerciveness) หมายความว่า สถาบันสังคมมีอำนาจบังคับให้ปฏิบัติตามแบบแผนของสถาบัน เช่น สถาบันศาสนาบังคับให้คนไหว้พระถือศีล ห้ามสตรีถูกตัวพระให้ทำบุญตักบาตร

(4) อำนาจทางศีลธรรม (Moral Authority) หมายถึง สถาบันสังคมมีอำนาจเด็ดขาดในการบังคับให้สมาชิกของสังคมทำตามกฎระเบียบของสถาบัน และมีอำนาจในการลงโทษถ้าไม่ทำตาม เช่น ตำรวจอาจจับกุมและลงโทษผู้ทำผิดกฎจราจร หรือนายจ้างมีสิทธิไล่ลูกจ้างออกถ้าทำงานไม่ดี เป็นต้น

(5) ความเป็นประวัติศาสตร์ (Historicity) หมายความว่า สถาบันสังคมเป็นสิ่งที่มีมานานแล้วเป็นร้อย ๆ ปี ขึ้นไปสถาบันสังคมจึงมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมาก

กล่าวโดยสรุป สถาบันสังคมมีลักษณะสำคัญหลายประการ กล่าวคือ ความแท้จริง ภายนอก ภาวะวัตถุวิสัย อำนาจบังคับ อำนาจทางศีลธรรม และความเป็นประวัติศาสตร์

9.4.3 ประเภทของสถาบันทางสังคม

โดยทั่วไปสังคมต่าง ๆ จะมีสถาบันพื้นฐานสำคัญ 5 สถาบัน ได้แก่ (นิเทศ ดินนะกุล ,2553: 108 - 110)

(1) สถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวคือแบบแผนพฤติกรรมที่คนที่มาติดต่อกันเกี่ยวข้องกันในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติจะต้องปฏิบัติตาม นั่นคือคนที่เป็ญาติกันโดยสายเลือด เช่น เป็นพ่อแม่พี่น้องกันเป็นญาติกันทางการแต่งงานเช่นเป็นสามีภรรยา เป็นเขยสะใภ้กันหรือการรับไว้เป็นญาติ เช่น เป็นบุตรบุญธรรม เป็นต้น คนเหล่านี้จะต้องปฏิบัติไปตามกฎเกณฑ์แบบแผนที่สังคมเป็นผู้กำหนดขึ้น ที่เรียกว่า สถาบันครอบครัว ซึ่งครอบคลุมแนวทางในการปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้คือการเลือกคู่ การหมั้น การแต่งงาน การเลี้ยงดูลูก การอบรมขัดเกลา การหย่าร้าง และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและเครือญาติทั้งหมด

(2) สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นแบบอย่างของการคิดการกระทำในเรื่องเกี่ยวกับการรักษาระเบียบความสงบ การบรรลุเป้าหมายของสังคมร่วมกัน และตัดสินใจร่วมกัน สถาบันการเมืองการปกครองเป็นสถาบันที่ครอบคลุมตั้งแต่เรื่องผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจในสังคม รวมทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้นำการเลือกตั้งลัทธิการเมืองต่าง ๆ และอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น

(3) สถาบันเศรษฐกิจ เป็นแบบของการคิดการกระทำเกี่ยวกับเรื่องการผลิตสินค้าและอาหารต่าง ๆ รวมทั้งการแจกจ่ายสินค้าและการให้บริการต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในสังคม สถาบันเศรษฐกิจเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ลูกจ้าง นายจ้าง เจ้าของโรงงาน ธนาคารและผู้ผลิตสินค้าและบริการในเรื่องต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตาม

(4) สถาบันการศึกษา เป็นแบบแผนในการคิดและการกระทำเกี่ยวกับเรื่อง การอบรมให้การศึกษาแก่สมาชิกใหม่ของสังคม รวมทั้งการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งด้วย เป็นสถาบันที่ครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้ เช่น เรื่องเกี่ยวกับหลักสูตรการสอบเข้า การเรียนการสอน การฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ และการเลื่อนชั้น เป็นต้น

(5) สถาบันศาสนา คือแบบแผนของการคิดและการกระทำในเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความเชื่อทางสังคม ทางศาสนาเป็นสถาบันที่ครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ เช่น การปฏิบัติของฆราวาสต่อภิกษุ พิธีกรรมต่าง ๆ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และเกี่ยวกับชีวิตในโลกนี้โลกหน้า

จะเห็นว่า สถาบันทางสังคมมีบทบาทหน้าที่สำคัญในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม สถาบันต่าง ๆ มีหน้าที่แตกต่างกันตามลักษณะของสถาบัน ทั้งนี้ มีเป้าหมายเดียวกันคือการทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้

9.5 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ผลลัพธ์จากหน้าที่ของสังคม คือ รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มสังคม ผลที่เป็นไปตามปรารถนา คือ ผลที่ได้จากการทำหน้าที่ช่วยแก้ปัญหาของบุคคลหรือกลุ่มสังคม ส่วนผลที่ไม่เป็นไปตามปรารถนา คือ ผลที่ได้จากความผิดพลาดของหน้าที่ที่ขัดขวางความสำเร็จ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นการปรับสภาพให้เหมาะสมหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อจะรับมือกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (นิเทศ ดินณะกุล, 2551: 6)

9.5.1 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สุริชัย หวันแก้ว (2553: 156 - 157) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบท ชาวเมือง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นในระดับบุคคล และในระดับสถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นในสถาบันครอบครัว เครือญาติ การสมรส ครอบเรือน หรือสถาบันการเมืองเศรษฐกิจก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น และที่สำคัญคือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ ในความหมายแคบ การเปลี่ยนแปลงสังคม และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาจแยกกัน แต่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกัน การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมกับการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของสังคมย่อมเกี่ยวข้องและเกี่ยวเนื่องเสมือนเป็นด้านหัวและด้านท้ายของเหรียญอันเดียวกัน เราจึงยึดความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในความหมายกว้างอันรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ด้วย

อาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม ซึ่งโครงสร้างสังคมคือรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มสังคม

9.5.2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงของระเบียบสังคมเกิดขึ้นเพราะระเบียบสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ประโยชน์ เมื่อสร้างขึ้นมาก็เลิกใช้หรือสร้างอย่างอื่นมาทดแทนได้ (พัทยา สายหู, 2544: 239) ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสังคม ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ประชากร เทคโนโลยี ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และความคิด (งาน อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2549: 171 - 172)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้ (สนธยา พลศรี, 2545: 196)

(1) การสั่งสมทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่หน่วยต่าง ๆ ของสังคมได้สั่งสม วัฒนธรรมติดต่อกันเป็นเวลานาน เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้เป็นเหตุให้วิทยาศาสตร์ในทวีปยุโรปเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยี ทำให้สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก

(2) ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น ๆ การรับและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกัน โอกาสที่จะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมีมากขึ้น เช่น สังคมไทยอยู่ใกล้ จีนกับสังคมจีน การที่ไทยจะยอมรับเอาวัฒนธรรมจีนเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็ว

(3) การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่นโดยตรง คือ การที่บุคคลในสังคมได้ติดต่อกับบุคคล ในอีกสังคมหนึ่งทำให้บุคคลนั้นได้เรียนรู้สิ่งใหม่ แนวคิดใหม่แล้วนำมาสู่สังคมของตน เช่น คนไทย ไปต่างประเทศหรือคนต่างประเทศมาประเทศไทยก็มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุ ให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นได้

(4) ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ เช่น ที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและวัฒนธรรม ถ้าสิ่งเหล่านี้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็ทำให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง ด้วย

(5) ปัจจัยทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ ขนาดของประชากร การเพิ่ม การลดจำนวนประชากร การย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนของเพศชายและหญิง อัตราส่วนของคนหนุ่มและคนสูงอายุ ซึ่งเพิ่มภาวะทางประชากรจะมีผลอย่างสำคัญ ต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านขนบธรรมเนียม และประเพณีต่าง ๆ

(6) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ การผลิต การบริโภค การจำหน่าย และการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมทั้งระบบเศรษฐกิจและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ มีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ สังคมและวัฒนธรรม จะเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

(7) ปัจจัยการเมือง การเดินสงครามหรืออิทธิพลของผู้นำในสังคม เช่น คาร์ล มาร์ก เลนิน มหาตมะ คานธี เป็นต้น ทำให้แบบเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้

(8) ปัจจัยศาสนาและอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์และศาสนาอาจเป็น ปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น จรรยาแบบโปรเตสแตนต์ เป็นรากฐานของกำเนิดระบบทุน นิยมในยุโรปตะวันตก เป็นต้น

(9) วิถีการดำเนินในสังคม การเกิดความวุ่นวายและความยุ่งยากในสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ เช่น เศรษฐกิจตกต่ำ ภัยธรรมชาติ โรคระบาด เป็นต้น

(10) ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้การศึกษา ค้นคว้าวิจัย และประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นในสังคม เป็นสาเหตุสำคัญให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและในทุก ๆ ด้าน ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ

(11) ปัจจัยทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาเชื่อว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องมาจากความรู้สึกของมนุษย์ในสังคมที่ชอบการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ชอบค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ ชอบหาประสบการณ์ใหม่ ๆ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น

(12) ความสนใจและความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม จนกลายเป็นประชาตติหรือเสียงส่วนใหญ่ก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ประชาชนนัดประชุมกันเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือให้มีไฟฟ้า ประปา จนรัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือตามที่ต้องการ

จะเห็นได้ว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากหลายปัจจัยหลายประการ ทั้งนี้ เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับพื้นที่และเวลาด้วย

9.5.3 ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีดังนี้ (นิยพวรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรณศิริ, 2550: 265 - 268)

(1) การเปลี่ยนแปลงแบบอิสระ (Free Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองและเกิดขึ้นอยู่แล้วทุกวันไม่ต้องมีผู้ใดชักนำหรือบังคับ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและไปเองโดยไม่มีหลักเกณฑ์และระเบียบใด ๆ การเปลี่ยนแปลงแบบอิสระมีสาเหตุมาจากมนุษย์เกิดความเบื่อหน่ายความซ้ำซาก จำเจ อยากเปลี่ยนไปทำสิ่งใหม่ ๆ เป็นอาการตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับทุก ๆ คน และมักอยากจะทำทดลองสิ่งแปลกใหม่ การเปลี่ยนแปลงแบบนี้เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว ผลของการเปลี่ยนแปลงนี้จะออกมาในรูปของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีเหตุผล สับสน วุ่นวาย ไม่สม่ำเสมอ ไม่มีระเบียบ และซ้ำซาก เพราะผู้เปลี่ยนแปลงขาดความรู้ในพฤติกรรมนั้น

(2) การนำเปลี่ยนแปลง (Directed Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผู้คอยแนะนำและให้ความรู้ การเปลี่ยนแปลงเป็นไปค่อยข้างอิสระแต่ถูกต้องตามกระบวนการ มีระเบียบและกฎเกณฑ์ ประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม และกระทำการเปลี่ยนแปลงและมีผู้ชี้แนะ

(3) การวางแผนการเปลี่ยนแปลง (Planner Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในรูปแบบบังคับกลายเป็นการบังคับที่ไม่ใช้อำนาจ แต่องค์กรเปลี่ยนแปลงจะเป็นผู้เปลี่ยนแปลง บงการ ชี้แนะ และทำการเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนทุกอย่างตั้งแต่การหาเงินมาทำการเปลี่ยนแปลงให้ ระบุว่าประชาชนมีปัญหา วางแผนและการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด และไม่ถามประชาชนว่าต้องการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ แต่ประชาชนจะเป็นผู้รับการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด

การเปลี่ยนแปลงแบบนี้นิยมใช้ในประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งการวางแผนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การบังคับเปลี่ยน (Forced Change) และการนำเปลี่ยน (Directed Change)

(4) การบังคับเปลี่ยนแปลง (Forced Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของสังคมโดยใช้อาวุธ เป็นการกระทำการเปลี่ยนแปลงโดยพลการ ไม่สนใจว่าผู้ถูกเปลี่ยนแปลงจะเห็นด้วยหรือไม่ ประชาชนผู้ถูกเปลี่ยนแปลงไม่มีโอกาสโต้แย้งและไม่มีส่วนร่วมใด ๆ

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงแบบอิสระ การนำเปลี่ยนแปลง การวางแผนการเปลี่ยนแปลง และการบังคับเปลี่ยนแปลง

9.5.4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สรรพสิ่งในโลกนี้มีการเกิด ตั้งอยู่ และดับไปในที่สุด ด้วยเหตุนี้ สังคมในปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มนุษย์ยุคปัจจุบันตกเป็นเครื่องมือของวัตถุ เนื่องจากสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมีลักษณะย่อโลกหรือสังคมให้เชื่อมต่อกับแบบไร้พรมแดน เรียกว่า ยุคโลกการภิวัตน์ (Globalization Age) หรือยุคข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) มนุษย์ในยุคนี้จึงมีพฤติกรรมเห็นแก่ตัว ทุจริตคอร์รัปชัน อาชญากรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ (พระมหาสอนง ปัจโจปการี, 2553: 262 - 263)

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 171 - 172) ระบุลักษณะสำคัญที่สังเกตเห็นได้คือการเปลี่ยนแปลงเป็นระบบอุตสาหกรรม การขยายตัวของเมือง และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมมวลชน การใช้ชีวิตแบบคนยุคใหม่ที่อาศัยวัตถุเครื่องเรือนแรง และสิ่งอำนวยความสะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งเกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกด้านหนึ่งประชากรของสังคมต่าง ๆ มีแนวโน้มที่อายุขัยเฉลี่ยสูงขึ้น ประชากรวัยเด็กน้อยลง สภาพเหล่านี้มีทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อชีวิตมนุษย์

สนธยา พลศรี (2545: 216) ระบุสังคมมนุษย์ในอนาคตมีแนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

(1) การทำให้เป็นอุตสาหกรรม หมายถึง กระบวนการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเพื่อการตลาดอันกว้างใหญ่ โดยการใช้แรงงานที่ชำนาญเฉพาะอย่าง

(2) การทำให้เป็นเมือง หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมืองหรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินกิจการงานเข้าสู่บริเวณเมืองหรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มจำนวนประชากร หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น

(3) การทำให้เป็นประชาธิปไตย หมายถึง ปรัชญาหรือระบบสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และควบคุมกิจการของชุมชนโดยประชาชนที่ไม่คำนึงถึงชั้น ยศ สถานภาพ หรือทรัพย์สินสมบัติ

(4) การแพร่กระจายของการจัดองค์การสมัยใหม่ หมายถึง การแพร่ของระบบงานในรูปของคณะบุคคลโดยมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามลำดับชั้น ซึ่งแต่ละคนต้องรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชาของตน อันเป็นที่ยอมรับทั้งในภาครัฐบาลและเอกชนในปัจจุบันและมีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคต

(6) กระบวนการสร้างคนขายขอบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในขณะที่คนส่วนหนึ่งได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงมาก แต่คนอีกส่วนหนึ่งได้รับผลประโยชน์น้อย เช่น การพัฒนาเมืองให้มีความเจริญในด้านต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็เกิดแหล่งสลัมมากขึ้น การพัฒนาชนบทให้ทันสมัยด้วยไฟฟ้าและถนน แต่ก็เพิ่มคนที่ยากจนมากยิ่งขึ้น จนต้องอพยพจากชนบทไปรับจ้างในเมืองมากขึ้น

(7) กระบวนการโลกาภิวัตน์ หมายถึง การที่สังคมโลกในปัจจุบันมีระบบการติดต่อสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง จนกล่าวได้ว่าเป็นยุคของโลกไร้พรมแดน การติดต่อระหว่างสังคมต่าง ๆ ทำได้ง่ายและรวดเร็วทำให้การรับวัฒนธรรมระหว่างสังคมต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็ว จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นง่ายและรวดเร็วเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมไร้พรมแดนมากยิ่งขึ้น ลักษณะสังคมมุ่งไปสู่สังคมยุคหลังสมัยใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สุกงาค์ จันทวานิช (2555: 270) สรุปลักษณะของสังคมหลังสมัยใหม่ไว้ว่า ในแง่เศรษฐกิจ ยุคหลังสมัยใหม่เป็นยุคของการผลิตนวัตกรรมทางความรู้และข้อมูลข่าวสาร ระบบสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตด้วย เน้นเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นยุคของพื้นที่ไซเบอร์ (Cyberspace) ในแง่วัฒนธรรม จะพบชนชั้นใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างหลากหลาย คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งทำหน้าที่ผลิตสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้สังคมบริโภค ในยุคนี้การแบ่งชนชั้นทางสังคมจะไม่ชัดเจน ไม่มีขอบเขตแน่นอน ชนชั้นเดิมยุบตัวลง เพราะเป็นการแบ่งชนชั้นทางสังคมตามพฤติกรรมบริโภค แต่วัตถุแห่งการบริโภคไม่ใช่สินค้าโดยตรงอย่างแต่ก่อน หากแต่เป็นภาพหรือสัญญาณที่เกิดจากตัวสินค้า อีกทอดหนึ่ง รวมถึงจินตนาการที่ผู้บริโภคจะมีจากการบริโภคภาพหรือสัญญาณจากตัวสินค้านั้น ผู้บริโภคจึงไม่มีขอบเขตทางชนชั้น สิ่งที่ถูกบริโภคโดยผู้บริโภคที่ต่างกันไปไม่จำเป็นต้องมีความหมายเหมือนกัน ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงจะเป็นการปรับเปลี่ยนด้วยกระบวนการต่อรองเฉพาะเรื่องในแต่ละบริบท จึงไม่มีกฎหรือทฤษฎีสากลที่อาจใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ทุกเรื่อง ในแง่การเมืองยุคหลังสมัยใหม่สนใจศึกษาเรื่องอำนาจ นักคิดเสนอว่าไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในสังคม ความสัมพันธ์ในโครงสร้างหลักไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจก็ไม่มีลักษณะตายตัวตามสถานภาพของบุคคล ความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นตามความแตกต่างระหว่างบทบาทของบุคคลในแต่ละบริบทของสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตจะเป็นไปตามแนวทางที่กล่าวมาข้างต้นมากยิ่งขึ้น

9.6 สังคมและวัฒนธรรมจังหวัดระนอง

การทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดระนองมีประเด็นที่ควรพิจารณาเพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้น ดังนี้

9.6.1 ระนองเมืองชายแดน

ในอดีตพื้นที่ชายแดนถูกมองว่าเป็นพื้นที่ห่างไกลความเจริญซึ่งไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้คน อีกทั้งยังถูกมองว่าเป็นพื้นที่แห่งปัญหา เนื่องจากการควบคุมและการบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพพอ พื้นที่ชายแดนจึงไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปมากนัก หรือแม้แต่ภาครัฐเองก็ยังไม่มองพื้นที่ชายแดนในมิติความมั่นคงเป็นหลัก การทำความเข้าใจพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่จึงยึดโยงกับขอบเขตของปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นหลัก ขจิต จิตตเสวี (2551) กล่าวถึงปัญหาชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ เมียนมา ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย ระบุปัญหาชายแดนที่ทุกชายแดนมีส่วนร่วมกัน 8 ปัญหา คือ

- (1) เขตแดน
- (2) ลักลอบขนของไม่เสียภาษี
- (3) อาชญากรรม
- (4) ยาเสพติด
- (5) การค้าบริการทางเพศ
- (6) การผ่านแดน การตรวจคนเข้าเมือง
- (7) คนสองสัญชาติ คนไร้สัญชาติ
- (8) สาธารณสุข โรคระบาด โรคติดต่อข้ามแดน

ปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ไร้พรมแดน พื้นที่ชายแดนได้รับความสนใจในฐานะพื้นที่ที่มีศักยภาพทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่สามารถสร้างความได้เปรียบในแง่โอกาสการแข่งขันระหว่างประเทศ โดยถูกให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากร แรงงาน และอื่น ๆ ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งภาครัฐก็ให้ความสำคัญและส่งเสริมให้เกิดการลงทุนโดยใช้พื้นที่ชายแดนเป็นฐานการผลิตสินค้า ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนระหว่างรัฐมากขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่าพรมแดนทางกายภาพถูกสลายไปโดยสิ้นเชิง เกิดเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของผู้คน การอยู่ร่วมกันส่งผลให้มีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เกิดการต่อรองและการสร้างความหมายของกลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่ และก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น

สำหรับระนองเป็นจังหวัดชายแดนของไทยกับประเทศเมียนมา ประกอบด้วย 5 อำเภอ 30 ตำบล 280 หมู่บ้าน และมีองค์กรปกครองท้องถิ่นทั้งสิ้น 30 หน่วย เกิดปรากฏการณ์ข้ามพรมแดนมาอย่างยาวนาน ญรัชวัล โกคาพานิชวงษ์ (2557) ระบุว่า ชาวไทยและเมียนมามีปฏิสัมพันธ์กันตั้งแต่อดีต แต่ในช่วงตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2490 ประเทศไทยดำเนินนโยบายชาตินิยมมีการออกกฎหมายควบคุมพลเมืองและการเดินทางข้ามแดนของผู้คนในพื้นที่อย่างเข้มงวด การดำรงอยู่อย่างผสมผสานเป็นเนื้อเดียวของผู้คนหลากหลายที่เคยเป็นมาเริ่มได้รับผลกระทบ ส่งผลให้

“ความเป็นพม่า” ที่ก่อนหน้านี้ถูกรับรู้ในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชนเมืองระนองค่อย ๆ แปรเปลี่ยนไปเป็นความแปลกแยก ในเวลาเดียวกันความเป็นจีนได้ถูกนำกลับมาฟื้นฟูสถาปนาขึ้นใหม่โดยกลุ่มชนชั้นนำที่แสดงออกผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม (cultural representation) ในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม การอยู่ร่วมกันของผู้คนบนความต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม ย่อมเกิดปัญหา ประกอบกับความซับซ้อนของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีความแตกต่างจากในอดีตเป็นอย่างมาก ในมิติการปกครองจึงเห็นความล้มเหลวในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นภาพสะท้อนปกติให้เห็นได้โดยทั่วไป เนื่องจากในยุคโลกาภิวัตน์พรมแดนของสิ่งทั้งมวลถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง ความรวดเร็วในการแก้ปัญหาของรัฐถูกคาดหวังจากทุกภาคส่วน ประกอบกับความเข้มแข็งของภาคเอกชน ภาคประชาสังคมภายในประเทศรวมถึงปัจจัยภายนอกประเทศ เหล่านี้ล้วนเป็นแรงกดดันให้รัฐต้องปรับตัว ดังนั้น ปัญหาที่มีความซับซ้อนในยุคนี้หากใช้วิธีคิด วิธีแก้ปัญหาเหมือนในอดีตจึงสำเร็จได้ยาก เพราะในปัจจุบันอำนาจของรัฐลดลงอย่างมาก ดังที่สมเกียรติ วันทะนะ (2558: 138) กล่าวถึงอำนาจของรัฐยุคโลกาภิวัตน์ว่าเป็นภาวะที่อำนาจสูงสุดเด็ดขาดหรืออำนาจอธิปไตยของรัฐชาติไม่สูงสุดเด็ดขาดอีกต่อไป ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาต่างๆ ของรัฐ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชน ทำให้ชุมชนอ่อนแอขาดภูมิคุ้มกันในการรับมือและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงทีและนำไปสู่ปัญหาที่รุนแรงกว่าเดิมจนยากที่จะแก้ไข ดังปรากฏให้เห็นได้จากข่าวสารทั่วไปที่เกิดขึ้นในทุก ๆ วัน ดังนั้น ระนองในฐานะพื้นที่ชายแดนจึงมีประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจหลายมิติ โดยเฉพาะความเข้าใจในสังคมวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินงานของภาครัฐ และด้านอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

9.6.2 ระนองเมืองฝนแปดแดดสี่

ระนองเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ด้านฝั่งตะวันตกได้รับอิทธิพลของลมมรสุมลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้อย่างเต็มที่ จึงมีฝนตกชุกหนาแน่นกว่าจังหวัดอื่นๆ และตกเกือบตลอดปี ส่วนฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัดเพราะอยู่ไกลจากอิทธิพลของอากาศหนาวพอสมควร ฤดูกาลของจังหวัดระนอง แบ่งตามลักษณะลมฟ้าอากาศของประเทศไทยออกได้ 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ระยะเวลาเป็นช่วงว่างของฤดูมรสุม จะมีลมจากทิศตะวันออกเฉียงใต้พัดปกคลุม ทำให้อากาศร้อนทั่วไป อากาศจะร้อนจัดที่สุดในเดือนเมษายน แต่ไม่ร้อนมากนักเนื่องจากภูมิประเทศเป็นคาบสมุทรอยู่ใกล้ทะเล กระแสลมและไอน้ำจากทะเลทำให้อากาศคลายความร้อนลงไปมาก

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม จะมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทย และร่องความกดอากาศต่ำจะพาดผ่านภาคใต้เป็นระยะ ๆ จึงทำให้มีฝนตกมากตลอดฤดูฝน และเดือนสิงหาคมจะมีฝนตกชุกที่สุดในรอบปี

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ในระยะนี้จะมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเย็นและแห้งจากประเทศจีนพัดปกคลุมประเทศไทย ทำให้อุณหภูมิลดลง

ลดลงทั่วไปและมีอากาศหนาวเย็น แต่เนื่องจากจังหวัดระนองอยู่ใกล้ทะเล อุณหภูมิจึงลดลงเล็กน้อย เป็นครั้งคราว อากาศจึงไม่หนาวเย็นมากนัก

อุณหภูมิ เนื่องจากระนองเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในคาบสมุทรที่มีแหลมยื่นออกไปในทะเลจึงได้รับมรสุมอย่างเต็มที่ คือ มรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดียและมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากทะเลจีนใต้และอ่าวไทย ทำให้ได้รับไอน้ำและความชุ่มชื้นมาก อุณหภูมิเฉลี่ยจึงไม่สูงมาก และอากาศไม่ร้อนจัดในฤดูร้อน อากาศจะอบอุ่นในช่วงฤดูฝน ส่วนฤดูหนาวอากาศจะเย็นในบางครั้ง อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 26.5 องศาเซลเซียส

ความชื้นสัมพัทธ์ ความชื้นสัมพัทธ์สัมพันธ์กับมวลอากาศและอิทธิพลของลมมรสุม เป็นสำคัญ ตลอดทั้งปีจังหวัดระนองจะมีความชื้นสัมพัทธ์อยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากมรสุมทั้งสองฤดูอย่างเต็มที่ ก่อนจะพัดเข้าสู่บริเวณจังหวัดได้ผ่านทะเลและมหาสมุทรจึงได้พัดเอาไอน้ำ และความชุ่มชื้นมาด้วย ทำให้บริเวณจังหวัดมีความชุ่มชื้นและความชื้นสัมพัทธ์สูงเป็นเวลานาน ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีประมาณร้อยละ 83

ฝน เนื่องจากจังหวัดระนองอยู่ทางด้านฝั่งตะวันตกของภาคใต้ซึ่งรับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้อย่างเต็มที่ในฤดูฝน จึงเป็นจังหวัดที่มีฝนอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ส่วนในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือมีฝนตกน้อยเนื่องจากทิศทางด้านตะวันออกของภาคใต้ปิดกั้นลมไว้ ปริมาณฝนเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 4,275.4 มิลลิเมตร มีฝนตกประมาณ 203 วัน เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือ เดือนสิงหาคม มีฝนเฉลี่ย 794.1 มิลลิเมตร ฝนตกเฉลี่ย 27 วัน ฝนสูงสุดใน 24 ชั่วโมง เคยตรวจได้ 460.9 มิลลิเมตร ในวันที่ 22 มิถุนายน 2513

จำนวนเมฆ ตลอดทั้งปีจะมีจำนวนเมฆเฉลี่ยประมาณ 6 ส่วนของจำนวนเมฆในท้องฟ้า 8 ส่วน โดยในฤดูร้อนเมฆประมาณ 4 ส่วน ฤดูฝนประมาณ 7 ส่วน ฤดูหนาวประมาณ 5 ส่วน หมอก ฟ้าหลัว และทัศนวิสัย โดยเฉลี่ยแล้วจังหวัดระนอง มีโอกาสเกิดหมอกได้เกือบทุกเดือน ประมาณเดือนละ 1 - 4 วัน เดือนพฤษภาคมเป็นเดือนที่เกิดหมอกมากที่สุดประมาณ 5 วัน วันที่เกิดหมอกทัศนวิสัยไม่เกิน 1 กิโลเมตร ส่วนฟ้าหลัวเกิดได้ทุกเดือน เดือนมกราคมถึงเมษายนเกิดมาก ประมาณเดือนละ 15 - 21 วัน ส่วนเดือนอื่นๆ จะเกิดได้ประมาณ 4 - 8 วัน วันที่มีฟ้าหลัวทัศนวิสัยจะเห็นได้ไกลประมาณ 6 กิโลเมตร ทัศนวิสัยเฉลี่ยเวลา 07.00 น. จะเห็นได้ไกลประมาณ 7 กิโลเมตร และทัศนวิสัยเฉลี่ยตลอดวันประมาณ 9 กิโลเมตร

ลม ระบบหมุนเวียนของลมในจังหวัดระนองอยู่ในระดับดี เดือนตุลาคมถึงธันวาคมจะเป็นลมทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กำลังลมเฉลี่ย 7 - 9 กม./ชม. เดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์จะเป็นลมทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กำลังลมเฉลี่ย 7 - 9 กม./ชม. เดือนมีนาคมถึงเมษายนจะเป็นลมทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กำลังลมเฉลี่ย 7 - 9 กม./ชม. เดือนพฤษภาคมถึงกันยายนจะเป็นลมทิศใต้ กำลังลมเฉลี่ย 7 - 11 กม./ชม. กำลังลมสูงสุดในแต่ละฤดูมีดังนี้ ฤดูร้อนเคยตรวจลมสูงที่สุดได้ 65 กม./ชม. เป็นลมทิศตะวันออกเฉียงเหนือในเดือนเมษายน ฤดูฝนเคยตรวจลมสูงที่สุดได้ 111 กม./ชม.

เป็นลมทิศตะวันตกในเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเคยตรวจลมสูงที่สุดได้ 89 กม./ชม. เป็นลมทิศตะวันออกเฉียงใต้ไปทางเหนือเล็กน้อยในเดือนมกราคม

พายุหมุนเขตร้อน พายุหมุนเขตร้อนที่ผ่านบริเวณภาคใต้และทำความกระทบต่อจังหวัดระนอง ส่วนมากเป็นพายุดีเปรสชันที่มีกำลังอ่อน ซึ่งเกิดจากทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก และมีส่วนน้อยที่เกิดจากทางมหาสมุทรอินเดีย พายุดีเปรสชันหรือพายุโซนร้อนที่เคลื่อนตัวเข้าสู่ภาคใต้เกือบทุกครั้งจะส่งผลกระทบต่อจังหวัดระนองด้วย คือ ทำให้ฝนตกหนัก ลมกระโชกแรง และเกิดสภาวะน้ำท่วมฉับพลันขึ้นได้

จากลักษณะดังกล่าว ระนองจึงเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรป่าไม้และดินที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับมีพื้นที่ติดกับทะเล ประชากรจึงประกอบอาชีพทำการประมงและทำการเกษตรเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่จังหวัดระนองฝนตกชุกและมีแหล่งน้ำที่สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี พื้นที่เกษตรทั้งจังหวัดทั้งสิ้น 1,907,796.42 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพืชเศรษฐกิจ โดยพื้นที่ปลูกไม้ผลมีมากที่สุดถึง 45,430 ไร่ รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น 40,177 ไร่ พืชผัก 4,022 ไร่ ทำนา 2,022 ไร่ พืชไร่ 1,937 ไร่ และพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ 57 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดระนอง, 2554)

9.6.3 ระนองเมืองแห่งความหลากหลายของผู้คน

ระนองเมืองที่อยู่บริเวณชายแดนและอยู่ติดทะเล ดังนั้น จึงมีการเดินทางของผู้คนและอยู่ร่วมกันหลากหลายทั้งคนจีน คนไทย คนเมียนมาและกลุ่มอื่น ๆ เป็นเมืองที่มีความหลากหลายของผู้คน และมีประวัติอันยาวนาน ตัวอย่างกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ในจังหวัดระนอง เช่น กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน และกลุ่มชาติพันธุ์อิวเมียน ดังนี้

(1) กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เป็นกลุ่มชาวเลกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่บริเวณตอนบนของทะเลอันดามัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ อูรักลาโว้ย มอแกลน และมอแกน (นฤมล อรุโณทัย, 2549: 12) อูรักลาโว้ยและมอแกลน ตั้งถิ่นฐานบริเวณจังหวัดพังงา ภูเก็ต กระบี่ ลงไปจนถึงจังหวัดสตูลอยู่ในเขตปกครองของประเทศไทย ส่วนมอแกน อาศัยอยู่บริเวณหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา บริเวณเกาะเหลา เกาะช้าง และเกาะพยามจังหวัดระนองของไทยตลอดถึงหมู่เกาะในเขตจังหวัดเกาะสอง และหมู่เกาะมะริดของเมียนมา Clifford Sather (1997: 328 – 329)

มอแกนมีภาษาพูดเป็นของตนเองแต่ไม่มีภาษาเขียนเป็นภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน (Austroasiatic languages) สาขา Malayo-Polynesian (Sarawut Kraissame, 2017: 2) และสันนิษฐานว่าสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มโปรโตมาเลย์ (Proto Malay) ซึ่งเป็นพวกแรก ๆ ที่อพยพมาอยู่บริเวณแหลมมลายู (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2557: 73) เดิมมอแกนเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีศาสนามีความเชื่อเรื่องภูตผี และอำนาจเหนือธรรมชาติ หลังมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกมากขึ้น ทำให้มอแกนมีความคิดและแนวปฏิบัติตามศาสนาของคนใกล้เคียงกับพวกเขา มอแกนในไทยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธและคริสต์ วิถีชีวิตของมอแกนยังคงทำประมงและบางส่วนปรับตัวหันไปประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางทะเล มอแกนจึงเป็นกลุ่มคนที่น่าสนใจ

ภาพ 9.1 เด็กมอแกนพายเรือที่สร้างจากไม้ทั้งต้น

(2) กลุ่มชาติพันธุ์อิวเมียน อิวเมียนบรรพบุรุษนั้นเป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่ในมณฑล กวางสี และได้มีการอพยพโยกย้ายกันมาเรื่อย ๆ ด้วยปัจจัยหลัก 2 ประการคือ การย้ายหนีภัย สงครามและการประสบปัญหาเรื่องที่ทำกิน ชาวอิวเมียนส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีการกระจายตัวกันอยู่ในหลาย ๆ จังหวัด แต่เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นก็ประสบปัญหาที่ดินทำกิน ไม่เพียงพอ และต่อมาในปี 2526 ทางกรมการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ ส่วนหนึ่งจึงอพยพมาอยู่ที่จังหวัดระนอง เมื่อปี 2529 จนถึงปัจจุบัน

ชุมชนอิวเมียนในจังหวัดระนอง ตั้งอยู่บ้านในกรัง หมู่ที่ 9 ตำบลจ.ป.ร. อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง อพยพมาจากอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และยังคงรักษาประเพณี และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้ หลายประการ เช่น การรับประทานอาหาร การแต่งกาย และการทำบุญ บ้าน เป็นต้น ก่อนหน้านั้นกลุ่มชนเผ่าอิวเมียนจะอยู่กันเฉพาะในกลุ่มของตนเองไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลภายนอกมากนัก จึงทำให้คนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ามียุทธศาสตร์อิวเมียนในระนอง แต่ปัจจุบัน พวกเขาปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับคนทั่วไปจนเป็นที่รู้จักมากขึ้น

ภาพ 9.2 กลุ่มอิวเมียนในจังหวัดระนองร่วมสัมมนา จัดโดยวิทยาลัยชุมชนระนอง

ความหลากหลายของผู้คนในระนองส่งผลให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม และมีลักษณะเฉพาะของพื้นที่แห่งนี้ จนได้รับความสนใจจากผู้คนภายนอกอย่างมากและมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและแนวโน้มได้รับความสนใจมากขึ้น

9.6.3 ระนองเมืองแห่งมรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ และมีคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง คำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” เป็นคำที่กำหนดโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Knowledge) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible cultural heritage) ดังนี้

(1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ สามารถแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ตามลักษณะที่ปรากฏได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ ประเภทวัตถุเคลื่อนที่ได้ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จิตรกรรม ศิลปหัตถกรรม เป็นต้น และประเภทวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณสถาน อนุสรณ์สถานและแหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี เป็นต้น (ชาคริต สิทธิฤทธิ์, 2559: 144 - 145) ตัวอย่างมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในจังหวัดระนอง เช่น ตึกถนนเรื่องราชฎ์ รถสองแถวไม้ เป็นต้น

ตึกถนนเรื่องราชฎ์ กลุ่มอาคารตึกแถวเก่าย่านถนนเรื่องราชฎ์มีรูปแบบสถาปัตยกรรมตึกแถวแบบจีนและได้รับอิทธิพลการตกแต่งอาคารจากศิลปะแบบยุโรปที่เรียกว่า ชิโนโปรตุกีส ลักษณะเป็นอาคารตึกแถว 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นร้านค้าและครัว ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัย อาคารถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คั่นด้วยช่องเปิดหลังคาที่เรียกว่า ฉิมแจ้ เพื่อนำแสงเข้าสู่อาคาร ด้านหน้าอาคารนิยมสร้างทางเดินที่มีพื้นชั้นบนคลุมไว้เป็นอาณานิคมที่เรียกว่า ห่องคาศี เพื่อใช้เดินติดต่อกันระหว่างอาคาร

ภาพ 9.3 ตึกแถวเก่าย่านถนนเรื่องราชฎ์รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบชิโนโปรตุกีส

รถสองแถวไม้ รถไม้หรือรถสองแถวในระนองเป็นรถบรรทุกขนาดเล็กกับขนาดกลาง ได้รับการพัฒนาเพื่อนำมาวิ่งโดยสารเพื่อรับส่งผู้คน ลักษณะมีตัวถังเป็นเหล็ก ส่วนประกอบเหนือตัวถังเหล็กเป็นไม้บุพื้น มีเสาไม้เป็นโครงขึ้นไปถึงหลังคา ทางขึ้นลงเป็นบันไดอยู่ด้านหลังใช้ไม้กระดาน

แผ่นใหญ่และหนาเป็นที่นั่ง 2 แผ่นขนานไปกับตัวรถ และเสริมที่นั่งยาวสูงเท่ากับที่นั่งถาวรวางไว้กลางรถ ทำให้มีที่นั่งเพิ่มมากขึ้น ใช้พลาสติกผืนใหญ่ม้วนติดข้างรถไว้คลี่ออกกันฝน มีการตกแต่งรถเพิ่มความสวยงามทำให้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นยานพาหนะที่สืบต่อถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และสมควรอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

ภาพ 9.4 รถสองแถวไม้

(2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แบ่งประเภทออกเป็น 7 ประเภทสาขา ได้แก่ 1) ภาษา 2) วรรณกรรมพื้นบ้าน 3) ศิลปะการแสดง 4) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 7) กีฬาภูมิปัญญาไทย ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโกซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (กษัตริย์เดช เนื่องจางค์, 2559: 1-12) ตัวอย่างมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในจังหวัดระนอง เช่น โนรา และภูมิปัญญาการนวด ดังนี้

โนรา โนราเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมของคนในภาคใต้ องค์ประกอบหลักในการแสดงโนรา คือเครื่องแต่งกาย และเครื่องดนตรี โนรามีการแสดง 2 รูปแบบ คือ โนราประกอบพิธีกรรม (โนราโรงครู) และโนราเพื่อความบันเทิง ซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนี้ โนราประกอบพิธีกรรมหรือโนราโรงครูมีความสำคัญในวงการโนราเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นพิธีกรรมเพื่อเชิญครูหรือบรรพบุรุษของโนรามายัง โรงพิธีเพื่อไหว้ครูหรือไหว้ตายายโนรา เพื่อรับของแก้บน และเพื่อครอบเทริดหรือผูกผ้าแก่ผู้แสดงโนรารุ่นใหม่ ส่วนโนราเพื่อความบันเทิง เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงโดยตรง (มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม: ออนไลน์)

คณะมนอราห์กัลยา “นาฏราช” ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 45/4 หมู่ 1 ตำบลบางใหญ่ อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง เป็นคณะมนอราห์ที่มีชื่อเสียงคณะหนึ่งของภาคใต้ มีชื่อจริงว่า “กัลยา พิบูลย์” เดิมอยู่จังหวัดนครศรีธรรมราชต่อมาย้ายมาอยู่อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง และได้ร่ำมนอราห์

เขตจังหวัดระนองและชุมพรเป็นส่วนใหญ่ โดยปีพ.ศ. 2516 ขณะที่รำอยู่ที่ชุมพร พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพรซึ่งเสด็จจากกรุงเทพฯ ได้ทอดพระเนตรเห็นถึงความสามารถ และทรงรับสั่งให้ไปรำที่สวนอัมพร กรุงเทพฯ และปีพ.ศ. 2518 ทรงประทานนามคณะมโนราห์ใหม่เป็น “มโนราห์กัลยานาฏราช” และใช้ชื่อจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลแสดงและสอนการรำให้แก่เด็กและเยาวชนที่สนใจ ทั้งจังหวัดระนองและจังหวัดชุมพร

ภาพ 9.5 การแสดงของคณะมโนราห์กัลยานาฏราช

นวดไทย เป็นศาสตร์และศิลป์ในการรักษาโรคแบบดั้งเดิมของไทย การนวดไทยช่วยบำบัดอาการป่วยต่าง ๆ โดยไม่ใช้ยาแต่อาศัยการนวดตามจุดต่าง ๆ ของร่างกายเพื่อปรับสมดุลและโครงสร้างของร่างกายเพื่อรักษาโรคที่เชื่อว่าเกิดจากเลือดลมตาม “เส้น” ไมโทลเวียน นวดไทยพัฒนามาจากภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพตัวเองของผู้คนในสังคมเกษตรกรรม ทักษะและองค์ความรู้ในการนวดไทยได้รับการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นและมีการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่มีระบบแบบแผน (บีบีซีไทย, 2562: ออนไลน์) นวดไทยได้รับความอย่างแพร่หลาย สำหรับจังหวัดระนองมีการเปิดบริการนวดไทยทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถสร้างรายได้จกมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ได้เป็นอย่างดี

ภาพ 9.6 ภาพการนวดไทย

9.6.4 แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน

การบริหารจัดการและการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีทรัพยากรพื้นฐาน เรียกว่า 4M และให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางหลักในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย (กัญมณู เกื้อนเหมือน และสัมพันธ์ พลภักดิ์, 2560; ตรีชาติ เล้าแก้วหนู, 2560; สุวิชาน พัฒนาไพรวัลย์ และคณะ, 2559)

- (1) การมีส่วนร่วม ทบทวนตัวเอง และการประชาสัมพันธ์
- (2) การสร้างจิตสำนึกร่วมในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน
- (3) การให้ความหมายของพื้นที่จิตสำนึกร่วม การส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น
- (4) การส่งเสริมคุณภาพชีวิต
- (5) การกำหนดพื้นที่พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชน
- (6) การดูแลและบำรุงรักษาอาคารและสาธารณูปการ
- (7) การกำหนดบทบาทและทิศทางของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชน ประกอบด้วยลักษณะ 2 รูปแบบคือ รูปแบบพิพิธภัณฑสถาน “4S Museum” คือไม่มุ่งเน้นที่ตัวอาคาร แต่มีองค์ประกอบของสถานที่ พื้นที่และจิตสำนึกความรู้สึกร่วม และรูปแบบมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางมิติความสัมพันธ์ ไม่ได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว

ตัวอย่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างเป็นระบบ เช่น การจัดตั้งศูนย์มรดกวัฒนธรรมชาวเลบ้านแหลมตึกแก กระจ่างศรี อังกุลและคณะ (2560) ระบุว่า เกิดจากความคิดเห็นร่วมกันที่จะให้มีการก่อสร้างศูนย์มรดกวัฒนธรรมชาวเลบ้านแหลมตึกแกขึ้นแทนศูนย์เดิมที่ชำรุด โดยภายในศูนย์ประกอบด้วยห้องแสดงตามมิติต่าง ๆ รวม 9 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 แหลมตึกแกดินแดนแห่งชาวเล

มิติที่ 2 รูปปั้นบุคคลสำคัญ

มิติที่ 3 แกะรอยบรรพชน “อุรักลาไวย์”

มิติที่ 4 มิติการดำเนินชีวิต

มิติที่ 5 ภูมิปัญญาการแสดง “รองเง็ง”

มิติที่ 6 พิธีกรรม “ลอยเรือ”

มิติที่ 7 การประกอบอาชีพ

มิติที่ 8 ความภาคภูมิใจที่มีโอกาสเฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

มิติที่ 9 มิติด้านความตาย

ถือเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการทำความเข้าใจ และสร้างพื้นที่แสดงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลได้อย่างครบถ้วน และในศตวรรษที่ 21 มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความรู้จากสหวิทยาการ ทั้งยังต้องอาศัยมุมมองที่หลากหลาย

ตั้งแต่ระดับชุมชน องค์กร ประเทศ และนานาชาติ เพราะการรักษามรดกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของมนุษยชาติที่ต้องรักษาและสืบทอด โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาที่ยั่งยืน (วิศปตย์ ชัยช่วย, 2560: 149)

จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืนเป็นความพยายามที่จะอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีวิธีการที่หลากหลายและแนวทางที่ประสบความสำเร็จ คือ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ รวมถึงการคำนึงถึงทรัพยากรที่จำเป็นด้านการจัดการ ที่สำคัญคือต้องสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และต้องสร้างสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้น แนวทางดังกล่าวจึงสมควรนำมาสู่การปฏิบัติในพื้นที่ระนองด้วย

9.7 สรุป

สังคมวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทุกมิติ การจัดระเบียบทางสังคมเป็นความพยายามกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน กลุ่มคนเพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ การจัดระเบียบทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม สถานภาพบทบาท และความสัมพันธ์ทางสังคม การขัดเกลาทางสังคมเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม สามารถทำได้ 2 ทาง คือ การขัดเกลาทางสังคมโดยทางตรง และการขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม องค์กรที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชน ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว อันมีสาเหตุจากความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นของผู้คนเพื่อทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ ทำให้ผู้คนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ลักษณะเช่นนี้ล้วนก่อให้เกิดการสังสมทางวัฒนธรรม และมีผลต่อการจัดระเบียบทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม รวมถึงบทบาทของสถาบันทางสังคมแต่ละประเภท ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้สามารถวางแผนพัฒนาและบริการสาธารณะได้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน รวมถึงนำมิติสังคมและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ท้องถิ่นได้ โดยเฉพาะระนองเป็นจังหวัดชายแดนที่มีผู้คนอาศัยอย่างหลากหลายสังคมและวัฒนธรรมของระนองจึงมีลักษณะเฉพาะและสามารถต่อยอดเป็นแหล่งเรียนรู้หรือส่งเสริมการท่องเที่ยวได้

บรรณานุกรม

- Clifford Sather. (1997). *The Bajau Laut: adaptation, history, and fate in a maritime fishing society of south-eastern Sabah*. New Yonk, United State: Oxford University.
- Sarawut Kraissame. (2017). Language endangerment and community empowerment: Experience form community training in the Moken language documentation and preservation project. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 1 - 10.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2558). พื้นฐานความคิดทางสังคมและวัฒนธรรมไทย. ใน สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน, *เอกสารการสอนรายวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย* (หน้า 1-31). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จตุพร ดีไซน์.
- กษิด์เดช เนื่องจำนงค์. (2559). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในบริบทของประเทศไทย. *ครุศาสตร์สาร*, 10(2): 1-12.
- ขจิต จิตตเสวี. (เมษายน 2551). อาณาบริเวณชายแดนไทย. *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, หน้า 7 - 13.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2553). การจัดระเบียบทางสังคม. ใน คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *สังคมและวัฒนธรรม* (หน้า 61 - 75). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล ประพีร์ วิริยะสมบูรณ์ สุดา ภิรมย์แก้ว สุรพันธ์ เพชรภา และเสาวคนธ์ สุดสวาสต์. (2549). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. (2550). *วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาคริต สิทธิฤทธิ. (2559). จับต้องได้-จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลาย ในความหลากหลายของ มรดกทางวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 8 (2): 141-160.
- ณัฐชวัล โกคาพานิชวงศ์. (2556). *การเชื่อม (ข้าม) ถิ่นที่: ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนบนเมืองชายแดนกับการต่อรองความหมายผ่านพื้นที่/ชุมชนทางศาสนาของผู้อพยพข้ามพรมแดนชาวพม่าในจังหวัดระนอง*. กรุงเทพฯ: ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2548). *100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440 - 2540*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

- ธีราพร ทวีธรรมเจริญ. (2550). สังคมมนุษย์และการจัดระเบียบทางสังคม. ใน นพดล สุตันตวิณชัยกุล, *การเมืองเศรษฐกิจและสังคม* (หน้า 115 - 135). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นฤมล อรุโณทัย. (2549). *ประชาสังคมและชุมชนเข้มแข็งในบริบทของในบริบทของกลุ่มชายขอบ: กรณีศึกษากลุ่มชาวเลในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: นฤมล อรุโณทัย.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2551). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2553). สถาบันสังคม. ใน *ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและวัฒนธรรม* (หน้า 105 -113). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ. (2550). *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- บัญญัติ ไหวว่อง, เดชา สีตูกา และรุ่งนภา อริยะพลปัญญา ประภาศรี อึ้งกุล. (2560). การพัฒนาการจัดตั้งศูนย์มรดกวัฒนธรรมชาวเลบ้านแหลมตึกแก. *สมาคมนักวิจัย*, 22(2)119 - 128.
- ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2553). กลุ่มสังคม. ใน *ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและวัฒนธรรม* (หน้า 79 - 90). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2546). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- พระมหาสนอง ปัจโจปการี. (2553). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). *แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทยา สายหู. (2544). *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2557). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2557). *ทักษะวัฒนธรรมชาวเล ร้อยเรื่องราวชาวเล*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สนธยา พลศรี. (2545). *หลักสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สนธิ จรอนันต์. (2548). *ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2558). กำเนิดและความยั่งยืนของเสรีประชาธิปไตย. *สังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 45(2)138.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2549). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำเร็จ แก้วเรืองฤทธิ์. (2551). สถาบันสังคม. ใน คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, *มนุษย์กับสังคม* (หน้า 79 - 100). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดระนอง . (10 พฤษภาคม 2554). *ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร*. เข้าถึงได้จาก สำนักงานเกษตรจังหวัดระนอง : <http://www.ranong.doae.go.th/index-home.html>
- สุพิตรา สุภาพ. (2553). การขัดเกลาทางสังคม. ใน คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *สังคมและวัฒนธรรม* (หน้า 37 - 44). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทร์วานิช. (2555). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2553). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. ใน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *สังคมและวัฒนธรรม* (หน้า 155 - 164). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2553). มนุษย์กับวัฒนธรรม. ใน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *สังคมและวัฒนธรรม* (หน้า 22 - 47). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

แบบฝึกหัดประจำหน่วย

คำชี้แจง ให้ตอบคำถามต่อไปนี้

1. จงอธิบายลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น
2. สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างไร
3. การจัดระเบียบทางสังคมคืออะไร และการจัดระเบียบทางสังคมแต่ประเภทแตกต่างกันอย่างไร
4. ให้ยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ พร้อมเสนอแนะแนวทางการขัดเกลาทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
5. ให้ระบุสถาบันทางสังคมที่อยู่ในชุมชนของท่านอย่างน้อย 1 รูปแบบ พร้อมบทบาทหน้าที่สถาบันทางสังคมมาพอเข้าใจ
6. ให้วิเคราะห์สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดระนอง มาพอเข้าใจ
7. ให้วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดระนอง ใน 10 ปี ข้างหน้า มาพอเข้าใจ
8. ให้ยกตัวอย่างการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดระนองอย่างน้อย 3 กิจกรรม

*****

แบบประเมินผลหลังเรียนประจำหน่วย

คำชี้แจง ให้เลือกตอบข้อที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว

- ข้อใดมีความหมายที่แสดงให้เห็นถึงคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อยู่ร่วมกันในพื้นที่หนึ่ง ๆ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด และแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตได้ชัดเจนที่สุด
  - สังคม
  - วัฒนธรรม
  - ชุมชน
  - ท้องถิ่น
- การกระทำผิดบรรทัดฐานทางสังคมข้อใด มีโทษรุนแรงน้อยที่สุด
  - จารีต
  - วิถีประชา
  - กฎหมาย
  - สมัชชา
- ข้อใดเป็นการขัดเกลาทางสังคมทางตรงทั้งหมด
  - การเข้าฟังอภิปราย การฟังปาฐกถา
  - การที่พ่อแม่ฝึกอบรมเด็กให้รู้จักพูด การเข้าฟังอภิปราย
  - การที่พ่อแม่ฝึกอบรมเด็กให้รู้จักพูด ครูอาจารย์สอนนักเรียน
  - ครูอาจารย์สอนนักเรียน ฟังปาฐกถา
- สถาบันทางสังคมใดมีบทบาทกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของสมาชิกมากที่สุด
  - ครอบครัว
  - สถาบันการศึกษา
  - สถาบันศาสนา
  - สถาบันทางการเมือง
- สถาบันทางสังคมมีอำนาจบังคับ (Coerciveness) หมายถึงข้อใด
  - ประชากรจำนวนมากของสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมดีงาม
  - เป็นแบบแผนของการคิดและการกระทำเกี่ยวกับจิตใจและความเชื่อทางสังคม
  - เป็นสิ่งที่อยู่นอกตัวมนุษย์จึงมีลักษณะเปรียบได้กับสิ่งของต่าง ๆ ที่ควบคุมเรา
  - มีอำนาจบังคับให้ปฏิบัติตามแบบแผนของสถาบัน

6. ข้อใดกล่าวถูกต้องที่สุดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
  - ก. กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม
  - ข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นในระดับบุคคลเท่านั้น
  - ค. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยมบรรทัดฐานในสังคม
  - ง. ถูกทั้งข้อ ก และ ค

7. ข้อใดไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากปัจจัยทางประชากร
  - ก. การเพิ่มการลดจำนวนประชากร
  - ข. การย้ายถิ่น
  - ค. สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์
  - ง. อัตราส่วนของคนหนุ่มและคนสูงอายุ

8. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมประเภทใดเกิดขึ้นมากที่สุด
  - ก. การเปลี่ยนแปลงแบบอิสระ (Free Change)
  - ข. การนำเปลี่ยนแปลง (Directed Change)
  - ค. การวางแผนการเปลี่ยนแปลง (Planner Change)
  - ง. การบังคับเปลี่ยนแปลง (Forced Change)

9. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมของระนองในฐานะเมืองชายแดน เกิดจากสาเหตุใดมากที่สุด
  - ก. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
  - ข. การข้ามพรมแดน
  - ค. การเป็นเมืองอุตสาหกรรม
  - ง. การพัฒนาให้เป็นเมืองสุขภาพ

10. ข้อใดเป็นกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเฉพาะจังหวัดระนอง
  - ก. พิธีถือศีลกินผัก
  - ข. การแข่งเรือยาว
  - ค. การแห่ผ้าห่มพระเจดีย์ดาดู
  - ง. งานบุญเดือนสิบ

*****